

ANMELDELSER

LOTTE BUCH SEGAL: No Place for Grief. Martyrs, Prisoners, and Mourning in Contemporary Palestine. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 210 sider. ISBN 978-08-1224-821-0. Pris: 383,39 kr. (hb).

Hvordan sørger folk, når alle omkring dem også lider tab? Spørgsmålet er yderst aktuelt i disse år med de hundredtusinder af dræbte i den syriske borgerkrig, og det har i 50 eller 70 år været påtrængende for palæstinenserne, hvad enten de bor i de israelsk besatte områder eller i de omliggende lande, ikke mindst Libanon og Syrien.

Når en palæstinensisk kvinde mister sin mand eller et barn, dræbt af besættelsesmagten Israel, bliver den dræbte automatisk martyr, og derfor forventes det, at kvinden/moderen er stolt af at have ofret til revolutionen. Hun skal udvise *sumud*, som betyder standhaftighed eller udholdenhed.

Lotte Buch Segal har i bogen *No Place for Grief* sat sig for at trænge om bag ved paroler om *sumud*, stolthed og revolutionære helte og ind til livet hos de kvinder, der enten er blevet enker eller for de flestes vedkommende er hustruer til mænd, der sidder i israelsk fængsel.

Man kalder palæstinenserne det mest fængslede folk i verden, og ifølge den israelske menneskerettighedsorganisation B'Tselem har i alt 700.000 palæstinensere været indsat i israelske fængsler siden 1967. Der sidder som regel mellem 6.000 og 9.000 palæstinensere i israelske fængsler, heraf kun cirka 5 procent fra Gaza, hvilket vil sige, at resten er fra Vestbredden og Østjerusalem. Langt hovedparten er mænd, og cirka 10 procent er administrativt tilbageholdte, hvilket betyder, at de ikke har været for en dommer og ikke ved, hvad de sigtes for. Den administrative tilbageholdelse kan forlænges med seks måneder ad gangen, i princippet i det uendelige. 5 procent af de administrativt tilbageholdte er mindreårige.

Disse tal nævnes for at gøre opmærksom på, at det på Vestbredden ikke er usædvanligt at være gift med en indsat. Den lille landsby, hvor Segal udførte sit feltarbejde, har 4.000 indbyggere, hvoraf over 100 på det tidspunkt sad i fængsel. Det ville svare til, at der i Danmark var cirka 150.000 indsatte, hvor det reelle tal er omkring 4.000.

Palæstinensiske indsatte i israelske fængsler er omgærdet af megen sympati og undertiden heltedyrkelse, og hustruerne forventes at bakke op om dette og være stolte af deres mænd. Det lykkes i bogen Segal at komme bag om dette glansbillede og gå i dybden med, hvordan man tackler en sorg, som er uden ende

og derfor dårligt kan bearbejdes. I modsætning til et dødsfald, som er en afsluttet begivenhed, hvor der er faste ritualer for sørgeperioden, og hvor man bagefter kan forsøge at bygge en ny tilværelse op og eventuelt også blive gift igen, ikke sjældent med den afdødes bror, er en fængsling ingen afsluttet begivenhed. Ikke engang fængselsdommens længde sætter en ramme, dels fordi den kan være uendelig – for eksempel på livstid plus 80 år – og dels fordi man kan håbe, at manden bliver løsladt ved en af fangeudvekslingerne. I bogen fortælles for eksempel om en mand, der bliver løsladt i forbindelse med en fangeudveksling, men derefter forvises til Gaza og dermed formenes adgang til sin familie på Vestbredden, det vil sige til sin hustru, den 31-årige Yasmin, og deres seks børn. Som forfatteren skriver: „Det mest voldelige ved situationen i det besatte Palæstina er, at det fortsætter uden ende“ (s. 16).

Nok er det manden, der er spærret inde, men indespærringen fylder også meget hos de efterladte, der kan bruge uanede mængder af tid på at indhente diverse tilladelser til at besøge fængslet. Så snart besøget er aflagt, kan de gå i gang med at udfylde blanketterne til det næste besøg. Besøgene i fængslet minder ikke om de intime møder i danske fængsler. Det foregår derimod i en stor hal, hvor der er glas mellem de besøgende og de indsatte, og ofte ligger fængslet langt væk, så besøget kan tage en hel dag. Det hele vanskeliggøres desuden af, at Israel hele tiden skifter procedure, hvilket betyder, at familien aldrig kan være sikker på, hvor manden nu befinder sig, og hvad der skal til for at få en ny besøgstilladelse.

Men værst er savnet af manden, den kolde seng og den kontrol, som både familien og svigerfamilien udøver over den efterladte hustru: Hun skulle nødtigt klæde sig for smart eller have for megen makeup på, og hun skal også være sig for at udtrykke tvivl om modstandskampens værdi. Det er forfærdeligt smertefuldt for en kvinde at indrømme, at hvis man i 14 år har været gift med en indsat, er det så som så med den heroiske gnist. Nej, hun skal forblive samfundets fundament, den palæstinensiske moder, symbolet på Palæstina, og hun skal være forælder for sine børn, der også lider under fraværet af en far. Segal ønsker at forstå, „hvad det betyder at udholde, når det, der skal udholdes, er uden ende, og hvordan man skal sørge, når der ikke findes et sprog for det tab, man sørger over“ (s. 25). Selv om en israelsk undersøgelse har vist, at kvinder, der er gift med fængslede, er mere traumatiserede end enker, anerkendes deres sorg generelt ikke, blandt andet fordi der mangler et sprog til at beskrive deres situation og tab af hverdagen og det „almindelige“ liv.

Kvinden Nadia repræsenterer begge kategorier: Hendes første mand blev dræbt af israelerne og er derfor martyr, hvorimod hendes anden mand (den førstes bror) sidder inde med en dom på 22 år. Mændene har også forskellig social status, hvilket afspejles i størrelsen på fotografierne af dem, hvilket igen svarer til deres respektive plads i Nadias hjerte.

I Palæstina er tab aldrig kun personlige, men altid indflettet i det palæstinensiske folks kollektive tab: tabet af landet, af deres hjem, af familiemedlemmer og af menneskelig værdighed og i disse kvinders tilfælde tab af hverdag og fremtidsdrømme. Der er ofte tale om meget unge kvinder, der fremover næsten udelukkende bliver reduceret til at være mødre. De palæstinensiske kvinder er oppe imod en brutal og livsomslyttende besættelse, et patriarkalsk familiemønster og et politisk blændværk.

Umiddelbart kunne man tro, at forfatteren ville have svært ved at komme ind på disse kvinder, fordi hun er udlænding og bruger tolk, men i realiteten er det faktisk en af hendes styrker, fordi hun netop ikke tilhører hverken kvindens ellers mandens familie eller andre i nærmiljøet og derfor ikke er en moralens vogter eller rygtespreder. Dertil skal også lægges, at Segal tydeligvis er en god og empatisk lytter, som ydermere ikke har nogen dagsorden. Hun skal i modsætning til de velvillige terapeuter, der så gerne vil hjælpe kvinderne videre, ikke andet end være til stede og lytte. Bogen tegner således ikke alene et billede af de palæstinensiske kvinder, hvoraf man kommer ganske tæt på flere, men også et billede af en antropolog, der ikke alene kan sin brede vifte af teorier, men som først og fremmest er en humanistisk og forstående medsøster, som flere af kvinderne beredvilligt deler deres tanker med.

No Place for Grief er gribende læsning og giver et meget bedre indblik i palæstinensernes virkelighed end nok så mange politiske analyser. Samtidig må den være et fund for unge antropologer, der ønsker at begive sig ind i grænselandet mellem antropologi og psykologi.

*Birgitte Rahbek
Kultursociolog og konfliktrådspæglar*

SUSANNE BREGNBÆK: Fragile Elite. The Dilemmas of China's Top University Students. Stanford: Stanford University Press 2016. 184 sider. ISBN 978-08-0479-778-8. Pris: 156 kr.

Omdrejningspunktet for monografien *Fragile Elite. The Dilemmas of China's Top University Students* er spændingsfelter – mellem selvopofrelse og selvrealisering, mellem separation og afhængighed, mellem børn og forældre, mellem stat og familie, mellem politiske idealer og social virkelighed, mellem kontinuitet og diskontinuitet. Med afsæt i et fænomenologisk perspektiv giver bogen et nuanceret indblik i de eksistentielle dilemmaer, som kinesiske studerende på eliteuniversiteter oplever i en tid præget af store samfundsmæssige forandringer i Kina. Karakteristisk for denne generation af unge kinesere er, at de som